

КУШ-АЖЫЛ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ МАРГЫЛДААЛЫГ АЙТЫРЫГЛАРНЫ САЙГАРЫ

Куш-ажыл талазы-биле маргылдаалар дээр, бир талазында — ажылчын, албан-дакчылар, эске талазында албан черинин, организаци-нын, бугурулге черинин ад-министративин талазында үнүп кээ турар маргылда-алар болур. Билде маргылда-алыг айтырлар колдунула-ла Куш-ажыл талазы-биле хоой-луларны ажылдаарын, куш-ажыл ийнеке, коллективтер, кеме-чүрүмнүн дүрүмүне көрдүгөн айтырлар-дай тымалган чорудаларын үнүп турар. Бо айтырларын сайгарып көөрүңе удуртуга болдур ужуруг дүрүм чүүлери болза, СССР-ниң Дээди Союзунин Президи-умунун 1974 чылдың май 20-ле бажылаан «Куш-ажылчы маргылдааларын сайгарып көөрүңе чурумнарын дутайын-да» Дүрүм болгаш РСФСР-нин Куш-ажыл дугайында хоойлуларын Кодексин, не-гелде черктерин көөрүңү ду-гайында чорудуга хоойлуу болур.

Маргылдаалыг айтырлар-нын дыка хей кезин албан черинде, организацида, бугу-рулге черинде тургускан куш-ажылчы маргылдааларын чарар комиссиялар сайгарып көөрүп турар. Бир эвес ажыл-дакчы ол комиссиянын үндүр-ген шийтирлери чөпшээр-пей турар, азы талалар чо-гуур дугурулгалар чедип эл-баз таварышта ол айтыр-нын профивел комитеттерин шийтирлээр.

Куш-ажылчы маргылдаалар-ын чарар комиссияларын ад-министративин болгаш проф-ивел комитетинин төлээк-чирлеринде дең-дең сайгы-кылдыр тургузар. Комиссия-нын составыга тураа чогуур төлээкчилерин сайып проф-ивел комитет болгаш ад-министратив дугурун тургаш докталдыр. Талалар колдунула-ла элчи кишилерден тургус-туган төлээкчилерин томула-лар. Ол дээрге ук комиссия-нын чамдык кемжигнерин шө-лөп, аарып баса сургакча-лар турда кирген маргылда-алыг айтырларын чогуур үезинде сайгарып көөрүңе таарымчалыг.

Маргылдаалыг айтырлар-нын комиссиянын жетекчиси шийтү олурушпай тура-ла, талаларын талазында дең-дең төлээкчилер олуружа турда, сайгарып болур. Мар-гылдаалыг айтырлар шийти-рилээр комиссиянын саста-выга профивел комитетинин төлээзи профком кем-жигнеринин иштинде проф-комун докталзын бугузар, а ад-министративинин төлээзин ол черин удуружукчуула дужаалы-биле томулаар. Ол комиссиянын составыга ад-министративинин төлээзи кылдыр ол организацинын удурт-чуу, а профивел комитетинин төлээзи кылдыр ол комитеттин даргазы база кырып бо-лур.

Куш-ажылчы маргылдаалар-ын шийтирилээр комиссиянын составыга төлээлерин проф-комун согулукан үезинде иштинде ажылдакчы кылдыр томулаар. А профкомун чаар-ты сонгаан соонда куш-ажыл-чы маргылдаалар чарар ко-миссиянын составын база чаартыр.

Профивел кемжигнеринин саны 15 кижи четпес улуг эвес организациларга проф-комун орунга профивел организацинын согуруу. Мын-дыг черлерге куш-ажылчы маргылдаалар чарар комис-сияны профивел комитетинин болгаш ол черин удуртукчуу составыг кылдыр тургузар. Бо таварышта куш-ажылчы маргылдаалар чарар комис-сиянын составын дугайында шийтир негеттинмес.

Куш-ажылчы маргылдаалар чарар комиссияга үрүлгү ажылдаар дарга болгаш секр-етар турбас. Оларнын хү-лээзенин хурал сайында профкомун болгаш админис-трациянын төлээкчилери ээлткчид кылдыр. Ычарага чагыс хуралг профкомун азы административинин төлээ-лери хары уга даргазы бол-гаш секретары болбас. Комис-сиянын техниктиг хандыр-галын администрация чери ха-рымлаар.

Куш-ажылчы маргылдаалар чарар комиссия болза куш-ажыл талазы-биле хоойлулар-ын, куш-ажылчы болгаш кол-лективтер керээлерде айткан чүүлдерин, инструкциларын ажылдап турарын талазы-биле ажылдаарын, албан-дакчыларын болгаш админис-трациянын талазында үнүп кээ турар маргылдаалыг ай-тырларын сайгарып көөрү-хүлээлтиг баштайгы орган бо-лур.

Билде маргылдаалыг ай-тырларнын чикке данызын куш-ажылчы маргылдаалар чарарын чурумнарын ду-галында дүрүмүн 10 дугаар пунктунда айткан. Аңаа эске ажылче шилчидерин, эске ажылче шилчиден тавар-ырында оон куш-ажыл төлө-виринин түнү, ажылдакчынын күзели-биле куш-ажыл керээ-ринин сокадарын, амыл ша-гылаан дашкаар үзе кылган ажылдакчынын төлөвирин, эске черге ажылдаары-биле амыл-га хүлээп алганы ийнеке ба-за шилчидерин, шилчиде төлө-вирин системасында көрдүгөн шаңалдыг төлөвирлерин алыр эргези болгаш оон хемчээл, сатылчу-чурум талазы-биле хемчег хүлээлтигнөө чөпшээр-пей турар... дээш эске-да маргылдааларын чарары болур.

Куш-ажылчы маргылдаалар-ын сайгарып көөрү комиссия-ларга чүгө улус судатарына көөр ужуруг айтырларын — чикээлээр, админис-трация черинин күзелин бугу-ар ажылдан шын эвес үндүр-кенде ол ажылга катан тур-гузар дугайында маргылда-алыг, дуулаалыг болгаш пен-сия төлөвир дээш ышкыш ай-тырларын шийтирлээр.

Ажылчыннар, албан-хаак-чылар бо талазы-биле маргыл-даалыг айтырларын проф-ивел комитетинде кырыр. Олар билдирешкенин олар-нын эргезин үрүн соонда, азы үрүн билдинген соонда 3 ай хуусаа иштинде кырыр эр-гелиг. Бир эвес бо хуусаа-ны чылгаанын эрттиркен болза, комиссия ол хуусааны катан тургузар болур.

Куш-ажылчы маргылдаалар чарар комиссия ажылдакчы-нын билдирешкенин 3 хонук хуусаа иштинде көөр ужуруг. Комиссиянын хуралын ажыл-шангында дашкаар үзе кы-лыр. Комиссия кандыг-бир шийтирлери административинин болгаш профкомунин төлээк-чилеринин дугурулгаларын бугу-ар хүлээп алыр. Ычарада хол кодурун бадылап, хойун-ге чагыртпаш шийтир үндүрүп турар болза.

Бир эвес талалар кандыг-бир чыгыс ай түнчеге кел-бес болза, ол дугайында чо-гуур делегелдеи хуралдын протоколуна кылдыр. Ук ко-миссиянын шийтирлери кая-да бажылаар негеттинмес. Хуралдын протоколуна хоол-газын хуралдан хүнүн сана-васка 3 хонук хуусаа иштинде профкомга болгаш админис-трацияга тилсир. Протоколду талып бажылаан хоол-газын ушта бажылаан ола-ла хуусаада билдирешкени кырыр ажылдакчылар бээр ийнеке оон амылче чоруду-рун. Ажылдакчы ол шийтир-лери шын эвес деп санаар болза аңаа протоколдан кылган уш-та бажылаан хоолгазын ты-выскаан соонда 10 хонук ху-усаа иштинде профивел ко-митетинге комиссиянын ший-тирлери хомуаар эргелиг. Бир эвес административин болгаш комиссия чыгыс ай дугу-рулга келбес болза, ажыл-дакчы бо айтырнын шийти-рилээр-биле профивел ко-митетинге билдирешкени кы-рыр эргелиг. Куш-ажылчы маргылдааларын чарар комис-сиянын шийтирлери админис-трация черинин хомуаар эргези чок.

Куш-ажыл талазы-биле мар-гылдаалыг айтырларын профивел комитетин билди-риншкени кырыр соонда 7 хонук хуусаа иштинде ший-тирлээр ужуруг. Куш-ажыл-чы маргылдааларын чарар ко-миссияга көөрде профивел комитетинин хуралына ук ай-тырны хуралга олурушкан профивел комитетинин кем-жигнеринин хей кезинин болулашканы-биле шийтир-лээр. Профивел комитетинин куш-ажыл талазы-биле маргылдаалыг айтырларын шийтирлээш үндүргөн док-тааларын көсүкү черге азар.

Бир эвес ажылдакчы проф-ивел комитетинин хүлээп алган шийтирлери-биле чөпшээр-пес болза, бо айтыр талазы-биле улус судунага хо-муадал кырыр эргелиг. Профивел комитетинин хүлээп алган докталын административин дү-рүм чүүлүнде дүшпес, шын эвес деп санаар болза, бо та-лазы-биле база судка хо-муадал кырыр эргелиг. Бир эвес про-курор куш-ажыл маргылдаалар-ын талазы-биле хүлээп ал-ган шийтирлери хоойлуна не-гелдизинге дүшпелли турар, шын эвес деп санаар болза судка негелде тургузар эр-гелиг.

Улус судтары албан черле-ринге, организацига, бугурул-ге черлеринге шийтирлети-мизин, аңаа үзе көрдүмизин ай-тырларын сайгарып көөрү-хүлээлтиг баштайгы орган бо-лур.

Куш-ажыл талазы-биле маргылдаалар чарарын чурумнарын ду-галында дүрүмүн 10 дугаар пунктунда айткан. Аңаа эске ажылче шилчидерин, эске ажылче шилчиден тавар-ырында оон куш-ажыл төлө-виринин түнү, ажылдакчынын күзели-биле куш-ажыл керээ-ринин сокадарын, амыл ша-гылаан дашкаар үзе кылган ажылдакчынын төлөвирин, эске черге ажылдаары-биле амыл-га хүлээп алганы ийнеке ба-за шилчидерин, шилчиде төлө-вирин системасында көрдүгөн шаңалдыг төлөвирлерин алыр эргези болгаш оон хемчээл, сатылчу-чурум талазы-биле хемчег хүлээлтигнөө чөпшээр-пей турар... дээш эске-да маргылдааларын чарары болур.

Куш-ажылчы маргылдаалар-ын сайгарып көөр комиссия-ларга чүгө улус судатарына көөр ужуруг айтырларын — чикээлээр, админис-трация черинин күзелин бугу-ар ажылдан шын эвес үндүр-кенде ол ажылга катан тур-гузар дугайында маргылда-алыг, дуулаалыг болгаш пен-сия төлөвир дээш ышкыш ай-тырларын шийтирлээр.

Ажылчыннар, албан-хаак-чылар бо талазы-биле маргыл-даалыг айтырларын проф-ивел комитетинде кырыр. Олар билдирешкенин олар-нын эргезин үрүн соонда, азы үрүн билдинген соонда 3 ай хуусаа иштинде кырыр эр-гелиг. Бир эвес бо хуусаа-ны чылгаанын эрттиркен болза, комиссия ол хуусааны катан тургузар болур.

Куш-ажылчы маргылдаалар чарар комиссия ажылдакчы-нын билдирешкенин 3 хонук хуусаа иштинде көөр ужуруг. Комиссиянын хуралын ажыл-шангында дашкаар үзе кы-лыр. Комиссия кандыг-бир шийтирлери административинин болгаш профкомунин төлээк-чилеринин дугурулгаларын бугу-ар хүлээп алыр. Ычарада хол кодурун бадылап, хойун-ге чагыртпаш шийтир үндүрүп турар болза.

Бир эвес талалар кандыг-бир чыгыс ай түнчеге кел-бес болза, ол дугайында чо-гуур делегелдеи хуралдын протоколуна кылдыр. Ук ко-миссиянын шийтирлери кая-да бажылаар негеттинмес. Хуралдын протоколуна хоол-газын хуралдан хүнүн сана-васка 3 хонук хуусаа иштинде профкомга болгаш админис-трацияга тилсир. Протоколду талып бажылаан хоол-газын ушта бажылаан ола-ла хуусаада билдирешкени кырыр ажылдакчылар бээр ийнеке оон амылче чоруду-рун. Ажылдакчы ол шийтир-лери шын эвес деп санаар болза аңаа протоколдан кылган уш-та бажылаан хоолгазын ты-выскаан соонда 10 хонук ху-усаа иштинде профивел ко-митетинге комиссиянын ший-тирлери хомуаар эргелиг. Бир эвес административин болгаш комиссия чыгыс ай дугу-рулга келбес болза, ажыл-дакчы бо айтырнын шийти-рилээр-биле профивел ко-митетинге билдирешкени кы-рыр эргелиг. Куш-ажылчы маргылдааларын чарар комис-сиянын шийтирлери админис-трация черинин хомуаар эргези чок.

Куш-ажыл талазы-биле мар-гылдаалыг айтырларын профивел комитетин билди-риншкени кырыр соонда 7 хонук хуусаа иштинде ший-тирлээр ужуруг. Куш-ажыл-чы маргылдааларын чарар ко-миссияга көөрде профивел комитетинин хуралына ук ай-тырны хуралга олурушкан профивел комитетинин кем-жигнеринин хей кезинин болулашканы-биле шийтир-лээр. Профивел комитетинин куш-ажыл талазы-биле маргылдаалыг айтырларын шийтирлээш үндүргөн док-тааларын көсүкү черге азар.

Бир эвес ажылдакчы проф-ивел комитетинин хүлээп алган шийтирлери-биле чөпшээр-пес болза, бо айтыр талазы-биле улус судунага хо-муадал кырыр эргелиг. Профивел комитетинин хүлээп алган докталын административин дү-рүм чүүлүнде дүшпес, шын эвес деп санаар болза, бо та-лазы-биле база судка хо-муадал кырыр эргелиг. Бир эвес про-курор куш-ажыл маргылдаалар-ын талазы-биле хүлээп ал-ган шийтирлери хоойлуна не-гелдизинге дүшпелли турар, шын эвес деп санаар болза судка негелде тургузар эр-гелиг.

Улус судтары албан черле-ринге, организацига, бугурул-ге черлеринге шийтирлети-мизин, аңаа үзе көрдүмизин ай-тырларын сайгарып көөрү-хүлээлтиг баштайгы орган бо-лур.

Анголанын информация бол-гаш пропаганда департамен-ти ол черин болгаш даш-тын журналистерин Уамбо провинцияга чорур дээш кыш-даа улаа соксадып кел-ген, мыза арга-арыларда УНИТА деп саттынмыс бо-дугежишкенин баштын Ж. Савимбинин штавын туруп турар. Анголанын хоорайла-рынга болгаш суурларынга халдаарын, тейын хама-чыларын кыргып-хыдырын кар сатыштыг планынын чо-гумна мыаа ажылдап кылп турар. Журналистерин амыл чок чорур болгаш, Ангола-нын удуртукчулары илар баарын каш-даа сонгарлат-каны ол.

Ам-на харын, янырын эргезинде, даң бажыда Луан-дын шериг аэродромунан УН-26-биле Уамбоже угааш, ужуп туруптас. Бистер — АДН-ниң, Франс пресстин, Интерпресс сервисин, Анго-ланын радио болгаш телеви-деинин бааза СССР-ниң Кур-телерадиоуунун төлээкчиле-рин болгаш СЭТА-ны кор-респондентизин бис.

Ол ышкыш коллектив кем-жигү болбайн, куш-ажылчы дугурулга бугуар ажылдан турар ажылдакчыларын мар-гылдаалыг айтырларын улус судтары дорт сайгарып көөр. Албан черинге, организацига бугуарлге черден когарал-дарын эгидерин талазы-биле маргылдааларын сударга сайгар.

Ажылдан үндүрткенин талазы-биле база ажылга катан тургузарын дугайында айтыртын ажылдан үндүрүп турарында дужаал алган хү-нүнден эгелеп бир ай хуусаа иштинде улус судунага тур-гузар эргелиг. Бир эвес ажыл-дакчыга дужаал хоолгазын бербес болза аңаа оон амыл-дан үндүрткенин чылгаанын тодарай айтп бижээш куш-ажыл дептерин алган хүнүн-де, азы ажылдакчы дужаал хоолгазын азы куш-ажыл деп-терин алырында ойталаан хү-нүнден эгелеп бир ай хуусаа иштинде хоомуадал кырыр.

Оон эске таварылгаларда куш-ажылчы маргылдааларын шийтирилээр-биле ажылчын, албан-хаакчы 3-ай хуусаа иш-тинде судка хоомуадал кырыр эргелиг. Ажылдакчылар бээр ийнеке оон амылче чоруду-рун. Ажылдакчы ол шийтир-лери шын эвес деп санаар болза аңаа протоколдан кылган уш-та бажылаан хоолгазын ты-выскаан соонда 10 хонук ху-усаа иштинде профивел ко-митетинге комиссиянын ший-тирлери хомуаар эргелиг. Бир эвес административин болгаш комиссия чыгыс ай дугу-рулга келбес болза, ажыл-дакчы бо айтырнын шийти-рилээр-биле профивел ко-митетинге билдирешкени кы-рыр эргелиг. Куш-ажылчы маргылдааларын чарар комис-сиянын шийтирлери админис-трация черинин хомуаар эргези чок.

Куш-ажылчы маргылдаалар талазы-биле улус судатарында көөрүп турар черктерде тус-кай черин административин күзели-биле ажылдан үндүр-ткенин ажылдакчыларын ажылга катан тургузар дугайында и-герделери ээлеп турар. Бир эвес административин ажылда-кчынын профивел комитетинин чөпшээрел чок черге үн-дүргени судка илээр болза, суд ол ажылдакчынын ажылга катан тургузар дугайында ай-тыртын чугаалажыр. Ажыл-дакчы кижини боудун кылп күзесид эрге-хүлээлгелерин чылгаан чок черге үргүл-чүкүстөй турар дээш ажыл-дан үндүргөн болза, суд ол ажылдакчыга хамаарыштыр мынд түнелди үндүргөн шын бе, ол чүүл хоойлу-га дүжүдү турар бе дээрин кы-нап көөр. Ажылдакчынын ажылга катан тургузар дуга-йында билдирешкенин суд сайгарып көөрүп тура, ажыл-дакчынын үндүргени шын-даа болза, дужаалга оон ажылдан үндүрткени чылгаанын шын эвес айткан болза, суд оон ажылдан үндүрткени чылгаан-ын хоойлу-га дүжүдү турар кылдыр эзер эргелиг.

Куш-ажыл маргылдааларын талазы-биле улус суду-нун үндүргөн шийтирлери ажылдакчы административин шын эвес деп санаар болза, 10 хонук хуусаа иштинде үс-түнде турар судка хоомуадал кырыр эргелиг. Бир эвес шийтирге хамаарыштыр 10 хонук хуусаа иштинде хоомуадал кырыр болза, шийтирлери күш кирген деп санаар. Ажылга катан тургузар дуга-йында улус судуун хүлээп алган шийтирлери дораан кү-ресидир. Бир эвес админис-трация ажылдакчынын ажылга катан тургузар дугайында судтун үндүргөн шийтирлери дораан күзетпес, кандыг-бир чылга-ган-биле сазалаар болза, ажылдакчынын ажылдакчы турган үезинде албан шал-кын ортук хемчээл ад-министративин төлээр.

С. ДОРСАТ.
Тыла АССР-нин Дээди су-дунун кемжигү.

КЕЗЕМЧЕДЕН ЧАЙЛАВАС

Уамбонун аэропортунда пла-каттар: «Расизм бистерин ары-нуур чок мегелди» — деп, Уильо чугаалады. — Ол болгаш оон өмээржикчилери омибууду ай-мактың анголажыларын дуу-райлап аар болуп турар. Олар «жесталдыг дыйкын кыг-рып турар. Ангола улусту кылган хостаар чүвөл мычпай? Тос чыл мурунда ол канчаар-даа аажок улуг бергелерин ажил эртин турар, хосталган чедип алган-на болгай. Савим-бин аныктарын төөредип, ай-мак-өөк аразыга чорудалар хөөктүрүп, бугу Анголаны чү-лө омибуудунун төлээкчиле-рин башкаар эргелиг чүвө деп бажылап турар.

Туттурган өске баяндиттер — Вентура Игния, Абиаш Зан-гулу, Миласио Лукумо болгаш өскелер-даа-биле чугаалаш-тын. Ам олар шунтузу «бу-руузу кижини турарлар. Бо-дуну чокуга улуу үнгетке керектеринин арын оларын камдыктын шынал-ла билген чугаалар. МПЛА — Куш-ажыл партиянын болгаш Анголанын чараа мындыг дозукчу салган: «Эки тура-биле дүжүп берген бугу кижилерге амы-тыпкан болгаш нийти өг-бүлөгө на-ционал чаартылганын сорул-ганын күзесиди дээш ажыл-даар эргени магадылаар».

Уамбонун төп госпиталына база чорудуус. Оон кол эмчи-ин Блашес Веласко бистерге тайкылар берип турду. Олу-рукчулук болгаш баяндиттер-ге бажылапкан анголажылар

— Ангола улуска өскерилген Ж. Савимбин бистерин ары-нуур чок мегелди — деп, Уильо чугаалады. — Ол болгаш оон өмээржикчилери омибууду ай-мактың анголажыларын дуу-райлап аар болуп турар. Олар «жесталдыг дыйкын кыг-рып турар. Ангола улусту кылган хостаар чүвөл мычпай? Тос чыл мурунда ол канчаар-даа аажок улуг бергелерин ажил эртин турар, хосталган чедип алган-на болгай. Савим-бин аныктарын төөредип, ай-мак-өөк аразыга чорудалар хөөктүрүп, бугу Анголаны чү-лө омибуудунун төлээкчиле-рин башкаар эргелиг чүвө деп бажылап турар.

Туттурган өске баяндиттер — Вентура Игния, Абиаш Зан-гулу, Миласио Лукумо болгаш өскелер-даа-биле чугаалаш-тын. Ам олар шунтузу «бу-руузу кижини турарлар. Бо-дуну чокуга улуу үнгетке керектеринин арын оларын камдыктын шынал-ла билген чугаалар. МПЛА — Куш-ажыл партиянын болгаш Анголанын чараа мындыг дозукчу салган: «Эки тура-биле дүжүп берген бугу кижилерге амы-тыпкан болгаш нийти өг-бүлөгө на-ционал чаартылганын сорул-ганын күзесиди дээш ажыл-даар эргени магадылаар».

Уамбонун төп госпиталына база чорудуус. Оон кол эмчи-ин Блашес Веласко бистерге тайкылар берип турду. Олу-рукчулук болгаш баяндиттер-ге бажылапкан анголажылар

мында эмисидил турар. Олар-нын хей кезин — бомбалаш-кынга таварышкан тайбын чурттакчылар. А болар — өлу-рукчуларын арастаныг амы-лашканын таварыш-кан кижилер. Оларын арга-ларга күш-биле сайгырып апарган, мычпаа-даа олар ду-жаал күзесидилген ойталаан. Оларнын аразында бичи-нурулар, элээлдиг хей. Чам-дык кижилерин холдары азы буттары чок, аар балыглар-лыг, чамдыктары ам-даа медел чок хөөр. Елена Катала, Аб-аля Секуту, Жосе Пауду, Жо-аа Калфесу, Грасиа Молиту, Алина Тершейра, Аугусто Сил-ва, Фернандо Женина болгаш өскелер-даа аар бажылапкан.

Пулметтерин адар кыл-дыр беткеп каан куук ма-шиналарга үдөйлөп алгаш, Уам-бо хоорайда 70 км черде Ло-гоно коммуналдык келдиис. 1984 чылдың декабрыла боо-чепсектиг 700 бажит өчкө халлаан болгаш араатайгы өлүрүп-хыдышкынын кылган. 136 анголажылар өлүрткен, дыка хей кижиле бажылапкан.

Өлүрүктүр Логонжонго декабрь сесте даң бажыда халлаан — деп, МПЛА — Куш-ажыл партиянын мунишпа-лит комитетинин комиссары Висентеш Сукойш чугаалады. — Херэжен-даа, кырган-даа, чаш-даа кижилерин кайы хире черлик, арастаныг бугу-биле кырып турганын чугаалап сөс тыялыбай Халлаашкын үезин-де француз болгаш англи дил-

дарга алгылар дыйкынлыг тур-ду, мынд болганда, Лонгон-жог хыдышкын үезинде чам-дык даштын чурттаарын хе-лэзденчирек база кырып турганын илдеп.

Баяндиттерге каргыжым-на четсип — деп, 45 халыг Жор-жине Умбо чугаалады — Ко-рун туура-ла-а, олар мээг огу-лу биле керимин өлүрүп калганын. Оларын бир хар-лык огул ийкээл артаанмыс ол-дур.

Ол хыдышкыннын өске-даа херечилери — Беатрис Савина, Эмилия Фернандеш, Мария Шамба, Зуданга Луасу, Ма-рия Бартолар-биле чугаалаш-тын. Олар арыга чаштыма береш, дүшү болуп дийр ар-кынар.

ФАПЛА-нын дайымчыла-рын болгаш командирлери Те-рван чуртун камгалаар ту-дугежишкын күзесиди дээш долу шийтирил — деп, 4-ку шериг олурушкан болгаш анголажы-на камгалам калган Адре-де Ко-мингуш Чикалья менээ чуга-алам. — Боудун чогуу до-ларга болгаш ражыга салым-кал, Ангола Улус Республика-га удуз кеминг үндүлгелерин уламчылап турар уунтажы бая-ндиттер шынжын кеземчеден чайлавастар. Бир эвес олар оон чайлаар дээр болза, боо-чеп-сөн калган, Анголанын эрге-чагыргаларына дүжүп бээр укаурт. УНИТА өлүрүктүр-де оон өске орук чоң!

Н. СЕМЕНОВ,
СЭТА-нык корр.
Уамбо — Луанда.

ПАТРИОТТАРНЫЧ ЧЕДИШКИНИ

Заннар Сайлаа «Мурнуу Ли-ванын шериг» дээр бажы-тун турар черин гранатомет-тар болгаш автоматтар-биле аткан. Оон эгелзэн тулушушун

үезинде израиль чалчалар ди-р күжүңе болгаш техника-зыга чидирлиг болган. Ола-ла хүн бир бөлүк патриоттар интервентеринин база бир кууктыг транспортун иштин-ге чораш салдаттары-биле ка-тай ракета-биле дорт адып, чок кылган.

Ийн Кампучиянын СПК инфор-мация агентлиги дыннаган. Оларын узууткар хөдөлш-кенин үезинде дыка хей са-ныг дээрбечилерин чыскаалдан үндүргөн азы туудуп алган, хей шериг техниканы болгаш боо-чепсекти, ок-чепекти хунап алган.

АЙЫЛДЫГ БАЗЫМ

НЬЮ-ЙОРК. СЭТА-нык корр. М. Князковтун ламчиз-мны болза: Рейганн ад-министративин делегелдин хей-интирлери негелдиздерин-даа төөп көрбөй, космос делетини милитаризастан, чепселзери-нин херэңге чаа-чаа базым-нарын кылп турар.

Америк «Ньюсеид» солунун дыннаган-биле алдыр, Пен-тагонун эртем-шинчилел те-птеринде эй-не чажыт байдал-биле спутникке удуз мырнын чаа америк системаны кылп, тургузарын талазы-биле ажылдап каала-биле чоруп турар. Вашингтонун стратег-теринин болуп турары-биле алдыр, ол дээрге, черден дыка иракка космос объектилерин узууткар сорулгалыг 6 ме-гаватт куштүг лазер-херел үгер-боозу болур ужуруг. Амгы он

чылда-ла кылдырын айткан спутникке удуз ол чаа чепек-ти кылдырып болгаш сайга-ра тургузарын планын Пен-тагон хей катал ажылдаар космос корабилеринин ужу-тулушунун программасы-биле дорт холбайшты көрүп ту-рар. Солунун херечилел тура-ры-биле алдыр чогуу-на мы-ндыг корабилер лазерлиг үгер-боозу болур чогуу орбитага че-дирер ужуруг.

Спутникке удуз чаа система — амыг үзе америк шериг-ин тургузар турарын ийни-система болур. Биргези Ф-15 шүргөкчелде тургустууга тускай ракета ол бооп турар. Ол чепсекти тургузарын ажыл оон херек кырында шенээринин үс-чадамыгче кир-ген болгаш оларнын эд чугула

БАЙДАЛ ШЫНГЫРААН

Уран чүүлдүн кижилери

ЭДЕР-ХААРЖААН ОЙНАП ЧОРААШ...

Сагым-сестиди чүтүп кээр «Чеди-Тей» деп ирми диннаан улус доран-на: «Оң аялган кыч чогааткан ирми?» деп айтырыгы бо-ла сагым-лай бээр чораш. Шына-ла, ол кымал чычар? Оң-биле номчулар сийери тайм-тирарин кызыл керең.

Монгун ак бөрү бажын кайдан-да уштур бөрүн Монгун-Тайгач сураан дин-наван кийи Тывада ховар. Оң агаар-бойдуу илган чаш урут дег хуулааган Ал-дин хүн бекке-бадк даглар ажыр кезек каа каан, аас баккылан кээр. Оон удааада-кок дээрте кара-кара булут дигрелин келген соонда, дүвүшүрүгн орук дооуп, кум-са-йин карак-кулакче кам-хайра чок үргүлөй кагылаптар. Ша-мын дөрт эргилдизине Мең-гун-Тайга черле орта турар эвес. Шах идиыг хуулааган агар-бойдуусту Тоосайла-нын Чүрөк-Өөн деп черге ма-лын өс-бүлөгө 1934 чылда би-чи ол төрүттүгүн. Ада-нези оглун Базыр-оол деп адап ала-нар.

Ада-незиниң чысыг оглу, тывызынчы агаар-бойдуусту төрөөн чери дег, шугул шуур-ган дег, серт-бурт-даа эвес, кайык хамаан чок черге мыла-ныс тааваас-даа, топтуг-томаан-чы оол болуп өзүн орган. Бичала-даа итти, бызаанчы ойнаа, мырпа-шоорлаан, тоол-дан-тымызактаан улус көргө-дө, оларынч чыныдан: «Чы-да деп сөөртүр-даа, «Секим дээр олууртар ажи-чачин ада-нези элдесиптер турган. «Кийи өөр, калас шөйлүр» ди-жир. Ада-нези оглунун чүт-күлүн иштиде чанат, амыз барып калды кийи болу бөр ирми деп чүтүздөжүр-даа.

Бичан Базыр-оол Мугур-Ак-сы школаның өөренип тур-гаш, өскө эш-өөрүндө тыва национал хогжум херекселде-ринге ойнаар-биле алгандыг турган. Бир-ле катан кээз сууринг кылуунга бөлүк шерг ижилер чедип келген. Олар-ны бирээни алаан-шокар гар-мошканга ойлап эгелген. Оң хогжум аялдарын бичан Базыр-оолдун чүрөгө улуг та-лаады монгун-биле арттырып каан. Ол хүнде эгелээш-ле, көчкүн амдыралдыг арттыг олгу хогжум ораванче шы-нын кирген.

Кызыл галстукту, ак хой-ленниг, бажынч чарбеш дү-гүн бир ийине дидири алган, бопутур чаактардыг оолдутап клубка, школага болтулаан концерттерге бо-ла келир апар-ган. Оң шүлүк номчурун, итти, бызаанчы ойнаарын, танып тең самаларын улусун-чан дык-да кантар.

Хогжум хандыктыг, оң чадгыттарын улун ханы танып алып күзөл болгаш эрте-би-лиге бижыг чүтүк-биле «ол 1953 чылда Кызылдың башкы училдизинге өөренип кирген. Чогун-на мычан сурууда оол нота-биле бир-ле дугаар таны-жип, фортепианога ойлап өре-нин, башкы ажылы-биле мыла-ла өнүктөжир болай берген. Бичан композитор деп лам Тывага дигрин тарай бер-ген Сергей Федорович Кайдан ошу өөрөлдү турган.

Күзүнниң чедип амыр амыр эвес, өөрөлдө, ажи-ише бижыг чүтүк, төрттүгүн са-лым-чачан херек дээрин ол билген. Хостуг шакартада му-нык чогаалды, эш-өөрүгө че-меледи, кыжырттып шаг бол-ган. Чүтүкүлдү ажил, төгүлген дер кайып халас эрте. Бичан-гы анык шүлүкчү Юрий Кою-гештин «Болжакканың бо-далымда» деп шүлүгүнө аяла-ны ол чогааткан. Ону башка-ны Сергей Кайдан дык ма-ктаан. Ол ири чалгынын хе-рип, Тываның хоорай, суура-лар кезип чоруулан. Оң соон даяр «Тыва фестивалы» ир-ми, «Чүрү болжакканың үс-түгү», «Чеди-Тей», «Тыва» болгаш өскө-даа чогаалар аныктыгынын ийик ирмалар алаарыла.

1957 чылда Базыр-оол Чү-дүм-Суруң Кызылдың башкы училдизин чедипкирден доос-каш, Тезля ортумак шко-лазынга башкы ажылын эге-лэн. Бичала-даа бир чыл эртенде ол Кызыл бажы-нын уран чүтү удуртукчу-зу апарган. Төрүмүндө са-лым-чачын, бот-тынгыр композитор анык оолдар, кыс-тарын удуртуп, баштан, өө-рөдн турган, районга, намыс-лакта болуп үрктелген уран чүтү көрүлгөсү, фестивал-дарында шаңгалдыг че-рлерин удаа-дараа ээлеп кел-ген.

Амдырал нарын, берге ча-жыттарлыг, оруктарлыг, ажи-п

дөг шычаар черле ойнап көр-бөз шыкаш-тыр мен. Бузул-дуг артист болуп шыкаш-тыр сен, эр-кей! — дээр. Хоочун, сура-лыг артисттик шах идиыг бо-дук үнелели анык оолду улам сорук кырген.

Ам Базыр-оол Чүдүм-Су-руң районда улусчу театрың ресжиссер болуп амылдан турар. Ол шык-даа ойнаар, шык-даа тургузар, оларга хог-жум-даа чогаалдыр. С. Пюрби-онун «Бажыкылаа камнаар хе-рек», Кызылчокутук «Слайм-раканниг өөн» деп шыклерин-де, С. Пюрбионун «Чечек» деп шүлүктеринде оң ойнаа өвүр-хөвирлери чедипкирден болган.

Амгы үдө улусчу театрың 25 бот-тынгыр артистери С. Пюрбионун «Ачылыг сал-чашкы», Канторун «Таным кескээр», америк чогаалчы Оксер Уайлдиниң «Смалас оол» баш Александр Анто-кольскийниң «Улуг чымы» деп урулгаар шыкың белекчеси көрүсөрдөр. Шык ойнакчыла-рындыг кутура амылданчы-лар Кызыл Колдоян, Наде-жда Монгуш, почтачы Фаина Кондурал, бухгалтер Роза Монгуш, тулукчу Кондурал Эскен-оол, Макаар Чымыла бол-гаш өскө-даа көрүкчүлериң макталы чедип алганар. Көдө улусчу театрың бурун-гаар бажынырыга Чүдүм-Суруңун кырген үтүгү улу.

Эки ажил элп чытес. Со-вет Тыва 40 чыл оон байыр-лаар бузулган, бечен кар-лап тура, Базыр-оол Хоочун-куевин Чүдүм-Суруң Тыва АССР-ниң культуразының ал-дарыг ажилдакчы деп хүн-дүгү аттыг элдескини апар-ган.

Кыштың соок тыныжы ку-думу ору чоктап орак кийи-ниң дүрөң чаактарын шоуп, наиндеи ошай каапкар, оруун улап эстен чорулар. Ары-шырайында аас-кежи-тиг амдыралдыг өөрүшкү-мачнайыг хулуурлуп кыпкан ол кийи районун культура одаан-че далаш бажы орак. Эдер-лаарында элп чораш, эртим чогуна, төрүн чериге уран таланты-биле бараан болган болуп кийи уран чүтү алаалыңче шымын кыр-иптер.

С. КУУЛАР.

ДУЗАЛЫГ, ДЕТКИМЧЕЛИГ

Эрля ортумак школага дагымкы боюн амылдан турар он кес дуржулаагы башкыларын тургустунган дагымкылар чөвүлели Тыва АССР-ниң школазының ал-дарыг бажыны, школада өөрөдлөг эргелекчин Сүдгөр Магунулевна Содунам уду-туп турар. Чөвүлө эртен өөрөдлөг чылында болгаш

Чөвүлө тускай ажил план-ныг, хүн дөмдөлөгил, Кы-зылдан амылдан талаа-биле өткөдүн берип турар. Дагым-кылар булуңу белектер турар. Анык өс-бүлө кижиле-риндеги урулгаар дэштеп, өөрөдлөг анык бажыларын ажилыга харымсалгалын бе-дип, хой-инти ажилдарыг илдепкел, өөрөдлөг-кижи-диге ажилдарының шынары экижип турар.

А. ДАМДЫН.

АЖЫК МАРГЫЛДАА

Шыдыраага Каа-Хемде Суг-Бажы сурунч бирги чери дээр ажики маргылдаа ийн не-дети уламчылаш доозулган. Аңа «Совет Тыва» совхозтун 20 шыдыраачыны кыркыкын, Маргалдааның түнелсине совхозтун селсери Юрий Мо-нгуш хой саны алгаш, тилек-чи болган. Совхозтун директо-рунч ажил-айгы талаа-биле ораахчыны Михаил Монгуш биле онгу класкынч өөрөк-чачан Альберт Чойган олар ий-ги-түшкү черлерин ээлзээр.

К. НАТИП-ООЛ.

Эм чиниң сүмези

КЫШ-ТЫПТЫР ҮЕЗИ

Халлавырдыг меннигок-тун тыптыр үези бо. Аларынч өскүдүчүзү кижиниң ор-ганизмиден дагыткы байдал-га баргаш, доран атыр. Ын-чангаар азырынч таралкы-лар халлавырдыг менниго-ккүтүз азы бактериялыг азыг кижилер болуп. Азыг кийи азырынч азы чөвүрү турар үе-де агаар дамчытыр ол хала-дар. Халлавырдыг менниго-ккүтүз бичан урулгаар менни-гокк бичан сепистиг менни-гокк хевирин аар байдалга эртер. Оң кол демдээ—кеш адаанга агаар-көк азы чиди-кыла ийишкелер тыптыр кээр. Ол ийишкелер кол-дуунда чыа элдин болгаш холларынч кештеринге көстүп кээр. Оң чөвүрү бүтү мага-ботка тарай бөр. Чамдык та-варылгаларда меннигоккүтү сепис хевиртен өскүрү бол-гаш амы-тыпта айымыл чеди-рер. Халлавырдыг меннигок-тан араан деп бичындыне доран эмилгесе чытылар апаар. Бо аар азырдаан чүтө эмчилди үрө-түлелдиг эмнөш-кын адырып болу.

Менингитти эмеп тура, ком-плекстг эмнөшканын оорга чүтүлдүн хыналда кылары ал-бай. Бо аналитик ачыныда,

СПОРТ МЕДЭЭЛЕРИ

БИАТЛОН. Эр улус аразында делегея кубогу дээр маргал-даарың баштайгы чаламы воксрескелде астафта хары-жы-биле доозулган. Бистиг спортчуларымыс алаа тилек-гелгил болган. ССР-ниң ий-ликед комалдыныч соста-вынга Петр Милорадов, Аль-гимантас Шална, Юрий Ка-ров болгаш Сергей Булыгин олар 7,5 км дүртүгү трассалы дорт уаа эртеринге 1 шак 40 минута 36,25 секундана чы-рыгдылар. Ийги-үшкү черлерде Норвегияныг болгаш ГДР-ниң биатлонистери.

КОНЫК СПОРТУ. Швейцар хоорай Давоска ГДР-ниң 23 халыг спортчузу Андре Хофф-ман делегеялар чал рекордун тургускан. Ол боту боту-дошка 3000 метр дистанцияда 4 минута 03,31 секундала маңап эртен. Сураглыг Ме-део катогунга совет спортчу

СОВХОЗТУҢ БИРГИ ЧЕРИ ДЭЭШ

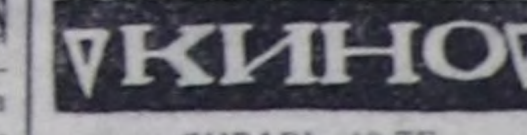
Шыдыраага «Сут-Хат» сов-хозтун бирги чери дээр ажики маргылдаа он бир спортчу-лар кыркыкын. Дашытарын хүннерде болган үрүкчүлө-диг спортту демселдиг түн-недиде моон менинча бол-гаш хулаан идиыг маргылдаа-лар чан улаа тилекчиз чораш бирги разрядчы Хо-пак-Хуна Сарылар өскө-дөн хой саныг болуп, бирги чери ээлзэн. Зоотехник Хамаат-оол Сат-биле еклд эргелекчи Шаглар Монгуш олар дараа-зында черлерин ээлзээр.

Б. ОНДАР.

КОНКУРС УЛАМЧЫЛАВЫШААН

Тыва АССР-ниң Иштиң хе-рестер министрствозун өр-дө ууар камгалал кылдыг эртерси чымы республиканың Журналистер элелде болгаш Бүгү-российниң өртке ууар эрке уду албаның ажил-дакчаларынын, оларынч дуа-лакчаларынч дугайында, эң кич өчөр, корреспонденти, журумал, репортаж дээр кон-курсту чарлаан турган.

Бо чымы ук конкурсу улам-чылап турар. Ада-чүртүн Улуз дайыныга совет улус-тун Тилелдизиниң 40 чылы-биле холбаштыр эртен чыла-гы конкурстун түнелсин май-ба үндүрүп, ук конкурсу он соонда чыл төтүзүгө чедир уламчылап.

ЯНВАРЬ 18-ТЕ

«НАЙРАЛ» «Батка»

9.30, 11.20, 15.00, 16.50, 18.40,

20.30, «Маршал Жуков» 13.10

шактарда.

«ПИОНЕР» «Сказка о царе

Салтане» 9.30 13.30, «Прикло-

ники» (2 сериялыг) 10.50,

14.50, 17.30, «Любимый пе-

дуг» (2 сериялыг) 20.10 шак-

тарда.

«КАА-ХЕМ» «Три золотых

волоска» 11.00, 14.30, «От Бу-

да до Висла» 15.50, 18.20

шактарда.

«ВОСТОК» «Абадула» (2

сериялыг) 14.30, 17.00, 19.30

шактарда.

«ЕНИСЕЙ» «Убийство

в Восточном экспрессе» (2 се-

риялыг) 17.00, 19.30, шактар-

да.

НОАРМЕЙСКАЯ КУДУМЧУУ, 70.

Эң ажикилар дээр дара-зында шаңгалдарын тып-сыры көрүдүгүн:

1. Солунуарын, радионун болгаш телевидениниң чога-дык коллективтеринге бирги шаңгал —150 рубль, ийгили-—100 рубль.

2. Тус-түс авторларга—бир-ги шаңгал —100 рубль, ий-гиз —75 рубль, үшкүзү ийн —50—50 рубль.

3. 25—25 рубль түнүгү үш мактал шаңгал база көрүл-гөн.

Күрөлдиг кижилерин ук кон-курса кыжырыңче чалап тур бис.

П. КИОНАЛОВ, өртке ууар камгалал киди-линиң ажилдакчымы.

Түнелдерин баугаар шаңгал акашкын тыпыр.

БААЗАНЫҢ ТУРАП ЧЕРИ: Кызыл хоорайны Каменис-тая кулунчуузда №15 бажы, телефоннар № 2-28-28, 2-46-62.

«ФЕСТИВАЛЬГА САЛЮТ!»

МОСКВА. Топ телесидениде «Фестивальга салют!» деп темага баштайгы улуг телевидение программасын тырттырары доозулган. Ону аныктарынч болган студенттериниң XII Бүгү-делегей фестивалынч совет белекче комитеди СССР-ниң Күр-телерадиозун аныктарга телепрограм-маның кол редакциязы-биле кады органи-застаан.

Орта фестиваль шимчээшкениниң төгү-зүнчү, алы-алгы чурттарын аныктары-нын тайбың дээр демиселиниг дугайында,

Ырның болгаш танымның «Саян» ансамблиниң сураа ала-гаан. Ансамбль чүлө болуңу республикалыг оюн-концерт көрүгүлериңде алгаша, улуг Төрөн куртууштуг областары-га, элелдешкен республикаларга улаа-дарын алаан барып турар. Тыва уран чүлүгү көрүгүлериң өске чуртарда кы-ручтар бичан сомуургал-биле хүлээп ап турганын билер бис.

Совет Тываның юбилейи таварыштыр ансамбль Ленин-градка чогаалкыч лабораторияга чал программаны тургус-кан болгаш Москвага чедипкирден ойнаа.

1985 чылда «Саян» ансамбль үстүндө адаанымыс чал про-грамма-биле, оон алгаша Тилелдизиниң 40 чылынга тураскаат-кан немей амылдан кылган номерлерни кириштир, Тыва-

бистиг бөмбүрзектиг аныктарынч ам болуп деп турар чымынга белекчесиниң дугайында дамчылаптар кирер.

Баштайгы дамчылапталы тырттырары-га СССР-ниң фестиваль кулузунч актив-чилери, МКУ-нун студенттериниң интер-националыг бөдүлтери, хой-инти ажи-дакчылар, артистер киришкен.

ЧУРУКТА: фестивалың программаның тырттырарының үзүндө.

А. ШОГИННИҢ ФОТОЗУ.

СЭТА-нын фотохроникасы.

нын көрүкчүлериңге бо чылаң ортага чедир концерт көр-гүзүлгөдүрүгүлээр.

Чай ортузулдан эгелээш «Саян» ансамблдин чогаалкыч коллективниң гостроудан чорулар. Бо улаада олар Курск, Тула, Рязань, Тамбов областтарже оон көрүзүп алтамын-тар. Ансамблдин чогаалкыч коллективине боттарыңч таланты-биле көрүкчүлериң макталы чедип алган, ат-су-рагалыг артистер хой. Тыва АССР-ниң алдарыг артистери Надежда Куулар, Сат Дамба-Доржу, Светлана Сорон, РСФСР-ниң алдарыг артист Евгений Салчак болгаш өскө-даа аттарын чоргаарал-биле адап болур.

ЧУРУКТА: «Саян» ансамблдин артистери күсселде үзүн-де.

667000. Кызыл. Шетинки болгаш Кравченко куудумчуу, бажы № 3. Телефоннары: редакторун 2-24-63, редакторун ораахчыларының 2-35-24, 2-23-54, харымсалгалыг секретарының 2-23-35, партийни амылдар болгаш үстүрүгү кидилстериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуу кидилстериниң 2-37-13, чагаа кидилстериниң 2-41-27, информация кидилстериниң 2-20-60, куудур кидилстериниң 2-23-54, көдөз ажи-агыг кидилстериниң 2-21-47, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияны 2-12-45, солун келбей барганда 2-32-75 телефонче долгаар.